

Yoksulluğa Yönelik Nedensel Atıflar Ordu Üniversitesi Örneği

Mehmet Koca

Öz: Bireylerin, kendilerinin veya başka kişilerin karşılaşmış oldukları olay ya da durumlara neden yükleyen açıklamalarına nedensel atıf denir. Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin yoksulluğa ilişkin nedensel atıfları saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla çalışmada; "Yoksulluğa İlişkin Nedensel Atıflar Ölçeği" kullanılmıştır. Bu araştırmaya Ordu Üniversitesi'nden 485 lisans öğrencisi katılmış ve katılımcılar, basit rastlantısal örnekleme tekniğine göre seçilmiştir. Verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Gruplar arası karşılaştırmalar için t-testi ve ANOVA analizi, gruplar arası farkların hangileri arasında olduğunu tespit etmek için Scheffe testi, değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymak için Pearson korelasyon analizleri yapılmıştır. Yapılan bu analizlerden elde edilen bulgulara göre öğrencilerin genel yoksulluğa ilişkin nedensel atıf düzeylerinin yüksek olduğu, toplumumuzda yoksulluğu açıklamaya yönelik var olan; yapısal, bireyci, kaderci-ailesel atıf boyutları arasından en fazla atıfı yapısal atıflara yaptıkları ve bunu kaderci-ailesel ve bireyci atıfların takip ettiği görülmüştür. Ayrıca çalışmada katılımcıların bazı sosyodemografik, sosyoekonomik, politik ve psikolojik özelliklerinden hareketle yoksulluğa ilişkin nedensel atıf düzeyleri konusunda da belirlemelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yoksul, yoksulluk, yoksulluğa yönelik nedensel atıflar, yoksulluğun nedenleri, yoksullukla mücadele.

Abstract: Casual attribution is the explanations of individuals that attribute reasons to events or situations that they or other people have encountered. The aim of this study is to determine the causal attributions of university students related to poverty. For this purpose, "Causal Attribution for Poverty Scale" was used in the study. 485 undergraduate students from Ordu University participated in this study and participants were selected according to random sampling technique. SPSS program was used for the data analyses. Comparisons between groups were made with t-test and ANOVA analysis, Scheffe test was used to determine which differences between groups were, Pearson correlation analysis was used to reveal relationships between variables. According to the findings obtained from these analyzes, the causal attribution levels of the students regarding the general poverty were high, they made the most attribution to structural attributions. Among the structural, individualist, fatalist-familial attribution dimensions that exist to explain poverty in our society, and that was followed by the fatalist-familial and individualist attributions. In addition, based on some socio-demographic, socio-economic, political and psychological characteristics of the participants, evaluations were made on the causal attribution levels of poverty.

Keywords: Poor, poverty, causal references for poverty, causes of poverty, fight against poverty.

* Bu çalışma, 3. Toplumsal Yapı Araştırmaları Atölyesi'nde (2020) sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir

@ Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi. mehmetkoca@odu.edu.tr

id <http://orcid.org/0000-0003-1930-121X>

© İlimi Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0475.
insan & toplum, 2020.
insanvetoplum.org

Başvuru: 4.04.20
Revizyon: 16.06.20
Kabul: 9.09.20
Online Basım: 13.10.20

Giriş

Nedensel atıf; bireylerin yaşamlarında kendilerinin veya başkalarının karşılaşmış oldukları olay ya da durumlara neden yükleyen açıklamalarıdır. Bu açıklamaların amacı da var olan sorunlara çözüm bulmaktır. Toplumların en önemli sorunlarından biri de sosyal, kültürel ve ekonomik olmak üzere her alanda bireyler arasındaki eşitsizliklerin giderek artmasıdır. Artan bu eşitsizliklere bağlı olarak yoksulluk da artmakta ve kalıcılığını koruyup yeni boyutlar almaktadır. Haliyle ortaya çıkan ve varlığını sürdüren bu olgunun kaynağını bulup çözüme kavuşturmak da temel uğraş alanı olmaktadır. Bu uğraşların bir kısmını da yoksulluğa yönelik farklı nedensel bağlamlara dayandırılarak elde edilen yüklemeler ya da diğer bir deyişle atıflar oluşturmaktadır.

Yoksulluğa neden olan etkenlerin çok yönlü doğası, bu sorunun nedenine yönelik algıları da farklılaştırmakta, bireylerin yoksulluğu tanımlama, anlama ve açıklama tarzlarında farklılıklara yol açmaktadır. Örneğin; bir ülkede var olan kaynakların toplumun belirli bir kesiminin elinde toplanmış olması, diğer kesimin bu kaynaklara ulaşamaması, onların yoksulluk sorunuyla karşı karşıya gelmesine, sorunun kaynağının gelir dağılımındaki adaletsizlik olarak görülmesine ve yoksulluğa yönelik yapısal atıfların yapılmasına neden olabilmektedir. Diğer yandan aynı toplumda ve aynı ekonomik koşullar içinde olan bireylerin almış oldukları eğitim, sahip oldukları mesleki yeterlilikler, toplumdaki birçok kişiyle aynı olmasına rağmen onlardan farklı olarak temel gereksinimlerini karşılayamayacak durumda olması, sorunun kaynağının yaşam tarzı olarak görülmesine ve var olan yoksulluğa yönelik bireyci atıfların yapılmasına yol açabilmektedir. Ayrıca yoksulluğun nedeni konusunda bu iki nedensel atıfın dışında kişilerin kötü kadere ya da şansa sahip oldukları bu nedenle de sahip olunan koşulları değiştirmeye yönelik çaba sarf etmedikleri düşüncesi içine de girilebilmektedir.

Bir ülkede var olan herhangi bir toplumsal sorunun giderilmesi, giderilemiyorsa en aza indirgenmesi, öncelikle soruna neden olan unsurların doğru tespit edilmesi ile ilişkilidir. Özellikle bu toplumsal sorun, çok boyutlu ve değişken bir yapıya sahip olan yoksulluk ise bu tespitlere yönelik belirlemeler konusunda daha hassas hareket edilmelidir. Çünkü yoksulluğa yönelik nedensel bağlamlar yoksullukla mücadelenin yönünü tayin etmekle birlikte bireylerin yoksullara karşı tutumlarını da ortaya koymakta ve onlara yönelik davranışlarda da etkili olabilmektedir.

Bu çalışmada, üniversitede öğrenim gören öğrencilerin yoksulluğun nedenine ilişkin atıfsal bağlamları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla araştırmada,

öğrencilerin bazı sosyodemografik, sosyoekonomik, politik ve psikolojik özelliklerinden hareketle yoksulluğa ilişkin nedensel atıfların nasıl biçimlendiği irdelenmiştir. Bu bağlamda çalışmada öğrencilerin: “Yoksulluğun nedeni konusundaki bireyci, yapısalcı ve kaderci-ailesel atıf düzeyleri nasıldır?”, “Cinsiyetleri, sosyod ekonomik durumları, ideolojik görüşleri, geleceğe yönelik kaygıları ve öğrenim gördükleri alanlar ile yoksulluğa ilişkin nedensel atıflar arasında anlamlı farklılıklar var mıdır?”, “Yoksulluğa ilişkin nedensel atıflar ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki düzeyleri nasıldır?” ve “Bu alt boyutlar (bireyci, yapısalcı ve kaderci-ailesel atıflar) ile mesleki kaygı, ideolojik görüş ve sosyoekonomik düzeyler arasında ilişki var mıdır?” gibi türden soruların cevabı aranmıştır.

Ülkemizde kimlerin yoksul olduğunu belirlemeye ve yoksulluğun boyutlarını ortaya koymaya yönelik çalışmalar oldukça fazladır. Ancak yoksulluğu azaltabilecek ve bu soruna çözüm bulabilecek, yoksullukla mücadelede uygulanması gereken politikaların yönünü belirleyebilecek nedensel bağlamlara yönelik çalışmalar ise oldukça az sayıdadır. Özellikle gerek yardım alan gerekse de yardım veren kişi ve kurumlarla nitel ve nicel çalışmalar olmasına rağmen bu iki gurubun dışındaki çalışmalar ise yok denecek kadar azdır. Haliyle gelecekte bu konularda söz sahibi olabilecek ve bu konulardaki uygulamalara yön verecek olan gençlerin/öğrencilerin bu konu karşısındaki görüşlerini belirlemek, bilimsel olarak daha fazla ilgiyi hak etmektedir. Bu çalışmanın bu konudaki eksikliği gidermeye katkı sunacağı düşünülmektedir.

Bu nedenle çalışmanın hemen başında yoksulluğa yönelik nedensel atıflar başlığı altında bu konuyla ilgili literatür ele alınacak ve ardından araştırmanın yöntemine geçilecektir. Sonrasında toplanan verilerden elde edilen bulguların bir sunumu yapılacak ve devamında bu bulgular, daha önce yapılan benzer araştırmaların ortaya koymuş oldukları sonuçlar ile birlikte çalışmanın tartışma ve sonuç kısmında değerlendirilecektir.

Yoksulluğa Yönelik Nedensel Atıflar

Bireylerin nedensel atıf yaparak makul olarak kabul ettikleri açıklamalar ve sonuçlara varma yolları, F. Heider’in dikkatini çekmiştir. O, bireylerin davranış şekillerini anlamaya çalışırken iki atıftan birinin yapılabildiğini ileri sürmüştür. Bunlardan birincisi, bireylerin yatkınlıklarıyla, kişilikleriyle, tutumlarıyla ve karakterleriyle ilişkili olan içsel atıf; diğeri ise belirli bir davranışı, içinde bulunduğu duruma bağlayan dışsal atıftır (Aronson, Wilson ve Akert, 2012, s. 202). Ancak bireylerin

davranışları sonucu ortaya çıkan her sorun ve bu sorunlara neden yüklemeye yönelik açıklamalar sadece bu iki atıf türü ile sınırlı kalmamıştır. Özellikle de yaşadığı sosyal bağlamlara göre farklılık gösteren yoksulluk sorunu ve bu sorunu anlama ve açıklama çabası, atıflarda farklılaşmaya yol açmıştır. Diğer bir söylemle yoksulluğa neden olan faktörlerin çok yönlü doğası bu farklılaşmayı gerekli kılmıştır.

Bu kapsamda yoksullukla ilgili yazına bakıldığında Feagin (akt. Zucker ve Weiner, 1993, s. 925), yoksulluğun nedeni konusundaki atıfları sistematik olarak inceleyen ve bunları kategorilendiren ilk kişi olmuştur. Ona göre bu kategorilerden birincisi, yoksulların kendilerine yoksulluklarının sorumluluğunu veren tembellik gibi bireysel açıklamalar; ikincisi, dış ekonomik ve sosyal faktörlerden sorumlu tutulan işsizlik gibi yapısal açıklamalar; üçüncüsü, kader ya da kötü şans içeren kaderci açıklamalardır.

Bu atıflar temelinde yapılan araştırmalarda yoksulluğun nedeni, yoksulların sahip oldukları bireysel özelliklere bağlanmaktadır. Bu özelliklerden bazıları kendileri için yapısal açıklama gerektirse de bazen insanların üzerine yapışan ve mikro düzeyde bir özellik olarak okunabilen değişkenleri de içerebilmektedir. Bu bağlamda önem verilen belirli özellikler, kabiliyetler, yetenekler, alışkanlıklar, ailevi durumlar ya da davranışlar olabildiği gibi aynı zamanda eğitim, sosyal ağ, ebeveyn kaynaklı da olabilmektedir (Calnitsky, 2018, s. 3). Dolayısıyla yoksulluğun nedenini açıklamak için kullanılan bu kategorilerden ilki, yoksulların yaşam biçimleriyle ilişkili olup kapasite eksikliği, tembellik, tutumlu olmama, çaba eksikliği, zararlı alışkanlıklar (alkol kullanımı vb.) gibi bireysel/içsel nedenleri içeren faktörlerden meydana gelmektedir. İkinci kategori ise adil olmayan gelir dağılımı, yoksulların sömürülmesi, düşük gelir düzeyi, düşük eğitim düzeyi, fırsat eşitsizliği gibi yapısal/dışsal nedenleri içeren olumsuz sosyal, politik, kültürel ve ekonomik faktörlerden oluşmaktadır (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010, s. 50).

Bunların dışında yoksulluğun nedeni konusunda var olan diğer bir atıf da bireylerin kötü kadere sahip olduklarına inanmalarıdır. Bu bireyler, başlarına gelen olumsuz durumları şanssızlığa veya kismet yoksunluğuna bağlama düşüncesine sahip olabilmektedir. Böyle bir düşünceye sahip olmak, yoksulların neden içinde buldukları koşulları değiştirmeye yönelik çaba göstermediklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir ve bu yöndeki motivasyon eksikliğini açıklayabilir. Böylece üçüncü kategori olarak adlandırılan kadercilik; kötü şans, hastalık, kader veya Tanrı'nın takdiri gibi nedenleri içermektedir. Bunlar arasından birinci kategorideki inançlar, yoksulun yoksulluğunun nedenini bizzat yoksulun kendisine bağlayıp bu sorun karşısındaki sorumluluğu yoksulun kendisine yüklerken, diğer iki kategori-

deki inançlar ise kişinin içinde bulunduğu sorunun, kendisi dışındaki etkenlerden kaynaklı olduğu varsayımına dayanmaktadır (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010, ss. 50-52).

Yapılan bazı araştırmalarda bu üç nedene kültürel boyutun da eklendiği, katılımcıların farklı bir faktör olarak tanımlanan kültürü de yoksulluğun bir nedeni olarak gördüğü saptanmıştır (Cozzarelli, Wilkinson ve Tagler, 2001; Bullock, Williams ve Limbert, 2003). Bazı çalışmalarda da yoksulluğun nedeni konusunda, aile faktörü üzerinde durularak kadere ve şansa yönelik atıflar ile aileye yönelik atıflar birlikte değerlendirilmiştir. Örneğin; yoksul bir ailede doğmuş olmak, jeopolitik zenginlikleri az olan ve gelişmişlik düzeyi düşük olan bir ülkede doğmak gibi. Dolayısıyla hem kadere hem de aileye yönelik atıflar, kontrolün kişinin elinde olmadığı, yaşamın birtakım dışsal faktörler tarafından belirlendiği düşüncesini içermektedir. Yoksul bir ailede doğan bir kişinin durumu, kişinin kendi ailesini seçemediği ve aslında nasıl bir ailede doğacağını kadere ve şansa bağlı olduğu düşünceleriyle paraleldir (Solak, 2008, s. 90).

Yoksulluğa yönelik yukarıda yer alan bu nedensel atıflar, ülkelerin sahip oldukları gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak değişebildiği gibi bireylerin ya da grupların yer aldıkları sınıflara ve sahip oldukları ideolojilere göre farklılık gösterebilmektedir. Hatta bu kişi ya da grupların cinsiyetleri, yaşları, etnik kimlikleri, eğitim düzeyleri, statüleri gibi sahip oldukları sosyodemografik özelliklerine göre de ayrışabilmektedir. Örneğin; Bullock (1999), yoksul yardımı alanlar ile orta sınıfa mensup gruplar arasında yaptığı araştırmada, yoksulların yoksulluklarının nedenini yapısal nedenlerden kaynaklı olduğunu düşünürken orta sınıfa mensup katılımcıların ise bireysel nedenlerden kaynaklı olduğunu düşündüklerini ve ayrıca bu kesimin yardım alan yoksulların almış oldukları yardımları hak etmediği düşüncesinde olduklarını ortaya koymuştur. Singh'in (1989) de belirttiği gibi yoksulluğa yönelik nedensel atıflar, farklı sosyal sınıflar arasında farklılık gösterebilir. Orta sınıf bireyleri sıkı çalışma ve kişilik özellikleri gibi iç (bireysel) faktörlere daha fazla nedensellik bağlarken yoksullar ise hükümet ve toplumsal sistem gibi dış etkenlere daha fazla nedensellik bağlayabilir. Bununla birlikte statü açısından yüksek statüye sahip bireylerin düşük statüye sahip bireylere kıyasla daha fazla kaderci açıklamalar yaptığını ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır (Rim, 1984).

Hunt (1996) da ABD'de farklı dinsel inançlara sahip (Katolikler, Protestanlar, Yahudiler, diğer dinler ve dinî inanca sahip olmayanlar) gruplar üzerinde yapmış olduğu çalışmasında, Katoliklerin ve Protestanların güçlü bir şekilde bireysel nedenler üzerinde durduklarını, Yahudilerin ve diğer din taraftarlarının ise güçlü bir

şekilde yapısalcı nedenlere vurgu yaptıklarını saptamıştır. Ayrıca Katoliklerin ve Yahudilerin kaderci atıflara daha fazla eğilimli olduklarını da ortaya koymuştur. Diğer taraftan Furnham (1982) yapmış olduğu çalışmasında, muhafazakârların, yoksulluğun nedeni konusunda bireysel faktörlere daha fazla önem verdiklerini, işçi seçmenlerinin de muhafazakârlardan daha fazla toplumsal açıklamaları onayladığını bulmuştur. Buna karşılık özellikle her iki grubun da yoksulluğu açıklamada kaderci faktörleri önemli olarak görmedikleri saptanmıştır.

Gelişmiş bir ülke olan Amerika'da, yapısalcı ve kaderci atıflardan daha fazla bireyci atıflara vurgu yapılırken (Kluegel ve Smith, 1986; Smith ve Stone, 1989) Kanada'da (Reutter vd., 2006), Lübnan'da (Nasser, 2007), Hindistan'da (Nasser, Singhal ve Abouchedid, 2005), gelişmekte olan Türkiye'de (Morçöl, 1997) ağırlıklı olarak yapısalcı atıflara vurgu yapıldığı görülmüştür. Ayrıca bu atıfların ikisinin birden yoğun olarak yapıldığı yerler de vardır. Örneğin; Gana'da (Samuel ve Ernest, 2012) yoksulluğun nedeni konusunda yapısalcı ve kaderci açıklamaların ikisinin birden yapıldığı ortaya konulmuştur.

Literatüre bakıldığında yoksulluğun nedenine ilişkin benimsenen atıflarla bazı kuramların yakın bağlamsal temellerinin olduğu görülmektedir. Örneğin; psikolojik iyilik hâli ile yoksulluğun nedenlerine yönelik atıflar arasında bağlamsal temeller olduğu belirlenmiştir. Özellikle zayıf psikolojik iyilik hâli ile yoksulluğun nedeni konusunda daha fazla kaderci atıflara sahip olma arasında ilişki vardır (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010, s. 53). Benzer şekilde "bireylerin başlarına olumlu ve olumsuz ne gelmiş ise bunu hak ettikleri için gelmiştir" atfı olarak bilinen adil dünya görüşü ve bu görüşü savunanlar arasında bireyci yoksulluk açıklamaları da oldukça yaygındır (Smith, 1985; Cozzarelli vd., 2001). Haliyle bu nedensel açıklamaları savunanlar, yoksulluğu, bireyin ya da grubun kaderi olduğuna, tembelliğinin bir sonucu olarak algılanmasına, yoksulların etiketlenip damgalanmasına yol açabilmektedir. Bu durum da yoksulları yoksulluktan daha büyük bir sorun olan sosyal dışlanmayla karşı karşıya getirebilmektedir. Bu nedenle Bullock (1999) ve Lott'un (2002) da belirttiği gibi yoksullukla ilgili kamuoyu atıfları, sosyal dışlanmanın/içermenin önemli bir unsurudur çünkü kişiler arası ve kurumsal düzeylerde dışlanmaya dayalı davranışlara yol açabilecek tutumları yansıtır.

Bunların dışında sosyolojinin yoksulluğa yönelik kuramsal temelleri genelde sistem kaynaklı olup yapısal bir bakış açısı içermektedir. Özellikle bunlar arasından Marksist yaklaşım, temelde yoksulluğun nedeninin kapitalist sistem olduğunu ve bu sistem devam ettiği sürece yoksulluğun da devam edeceğini ileri sürmektedir. Örneğin; çatışmacı yoksulluk kuramı, kapitalist düzende kaynakların adil bir

şekilde dağılmadığını ve buna bağlı olarak sermayenin belirli ellerde toplandığını, bu durumun da yoksulluğa süreklilik kattığını vurgulamakta bu yüzden yoksulluk içinde olanların bu içinde buldukları durumlardan sorumlu tutulmamaları gerektiğini ileri sürmektedir (Oktik, 2008, ss. 35-36). Bağımlılık kuramı da yoksulluk konusunda benzer bir yaklaşım sergilemekte, gelişmişlik düzeyi düşük olan ve yoksulluğu daha yoğun yaşayan ülkelerin içinde buldukları durumun nedenini kapitalist sisteme bağlamaktadır. Bu kuram, dünyanın merkez ülkeler (Batı toplumları) ve çevre ülkeler (üçüncü dünya toplumları) diye ikiye ayrıldığını ve merkez ülkelerin ekonomik ve politik üstünlüklerini kullanarak çevre ülkeleri sömürdüklerini, merkez ülkeler zenginleşirken çevre ülkelerin giderek yoksullaştığını söylemektedir (Kızılçelik, 2002, ss. 158-159).

Bireylerin bu bağlamlar ekseninde yoksulluğa bakışı, onların yoksullara karşı tutumlarını da ortaya koymakta, onlara yönelik davranışları tayin etmektedir. Bu da yoksullukla mücadelenin en önemli araçlarından biri olan yardımların, olumlu veya olumsuz değerlendirilmesine, azaltılmasına ya da arttırılmasına yol açabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, yoksulluğa ilişkin atıfların kamu yardımı hakkındaki atıflarla ilişkili olduğu düşünülmektedir (Bullock, 1999, s. 2061). Yoksulluğun nedeni konusunda bireysel açıklamaları savunanlar, bu tür nedenlerin kontrol edilebilir olduğu hissini taşımaları nedeniyle yoksullara çok az yardım etme arzusu içinde olup onlara öfke duyarlar. Öte yandan yoksulluğu yapısal (sosyal) nedenlere göre açıklayan bireyler, yapısal nedenler, yoksulların kişisel kontrolü altında olmadığı için merhamet etme ve yardım etme hissini taşırlar (Zucker ve Weiner, 1993, s. 928). Bu bağlamda refah desteğinin, toplumsal nedenlerin onaylanması ve bireysel yoksulluk nedenlerinin önemiyle olumsuz yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. Yoksulluk bireysel nedenlere atfedildiğinde, sorumluluk bireyin içinde yerleşik olarak görülür ve refah harcamalarına karşı çıkma olasılığı artar (Kluegel ve Smith, 1986). Buna karşılık yoksulluğun öncelikle yapısal faktörlerden kaynaklandığı düşünülürse yoksulların yardımları hak ettiği düşünülme olasılığı daha da artar ve refah harcamalarının desteklenme olasılığı yükselir (Bullock, 1999, s. 2061). Örneğin; Bullock (2004), ABD’de yapılan araştırmalarda, yapısal atıf yapma eğiliminin yoksullara yönelik yardım harcamalarını ve ilerlemeci yardım politikalarının desteklenmesiyle diğer yandan bireyci atıfların da bu harcamaların azaltılmasıyla ve kısıtlayıcı politikaların onaylanmasıyla olumlu ilişkisine dikkat çekmiştir.

Yoksulların yoksulluklarının nedenini onların kendilerine bağlayanlar ve içinde buldukları olumsuz koşullardan sorumlu olduklarını düşünenler, toplumsal adaletsizliği göz ardı etmekte, toplumun yoksullara yardım etmek gibi bir

yükümlülüğünün bulunmadığına ve onların yardımı hak etmediklerine inanmak tadırlar (Solak ve Göregenli, 2009, s. 75). Elbette yoksulluk için atıflar, sosyal refah politikasını etkileyen değişkenlerden sadece bir tanesidir. Yoksulların bazı alt gruplarının (örneğin; bekâr, genç annelerin) özellikle kamu parasını hak etmediği algılanırken diğer alt grupların (örneğin; yaşlı insanlar, çocuklar) hak ettiği düşünülebilir (Iyengar, 1990).

Yoksul veya yoksulluğa yönelik yapılan tutum çalışmaları, bireylerin bu kişiler hakkındaki düşüncelerini, hislerini veya nasıl davrandıklarını belirlemeye yönelik çalışmalardır. Grupların kendilerine yönelik tutumları da önemlidir ve bu nedenle yoksullar, atıflarda olduğu gibi kendileri hakkındaki tutumlara da ilgi duymaktadır. Bireylerin yapmış oldukları atıflar ya da tutumlar, kişinin ileriki davranış, duygusal tepki, karar verme ve bilişsel değerlendirmelerini etkilemektedir. Bu nedenle yoksullara ve yoksulluğa yönelik olan tutum ve atıfların genel karakteristiği sadece yoksullara dönük bireysel ve sosyal politikaları etkilemekle kalmamakta aynı zamanda toplumdaki bu yaygın bilişsel eğilimler, farklı yollardan yoksulların içinde buldukları koşullara nasıl tepki verdiklerini anlamaya yardımcı olabilmektedir. Bunun dışında yoksullukla mücadelenin etkin kılınması için geliştirilecek olan sosyal politikaların ya da programların tasarlanmasına ve uygulanmasına ciddi katkıları sağlar (Çukur, 2008, ss. 117-118).

Sonuç olarak literatür incelendiğinde, yoksulluğa yönelik nedensel atıflarla ilgili çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Ancak bu çalışmaların büyük bir kısmı gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilmiştir. Haliyle bu ülkelerde yapılan çalışmalar, kendi toplumsal yapılarına ve sorunlarına özgü bakışları içermektedir. Örneğin; kapitalizmin ve modernliğin etkisiyle Amerika'da başarının ölçüsü bireyci değerlere (statü, güç, rekabet) olabildiğince sahip olarak toplumsallaşmaktadır. Haliyle bu ülkede yapılan çalışmalar biraz da bu değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemeye yöneliktir. Diğer yandan bu ülkelerde yoksulluk oranı azdır ve bu ülkede yaşayan bireyler, diğer ülkelerdeki bireyler kadar yoksulluk sorunu hissetmezler.

Gelişmekte olan Türkiye'de ise hem kendine özgü değerler hem de bu değerler eksenindeki toplumsallaşma farklıdır. Buna karşılık bu konuyla ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalar da bir o kadar azdır. Hatta yoksulluğun çok yönlü ve dinamik bir olgu olduğu düşünülürse ve ülkelerdeki siyasi, sosyal ve ekonomik değişimlerden hızlı etkilendiği göz önüne alınırsa son zamanlarda bu konuda hiç çalışma olmadığı söylenebilir. Yoksulluk, toplumlarda meydana gelen siyasal, sosyal ve ekonomik olay ve durumlara göre farklılık gösterir. Haliyle buna bağlı olarak bireylerin yoksulluk algıları da yaşanan olay ve durumlara göre farklılaşabilmektedir. Yapısal değişimlerin

hızlı yaşandığı Türkiye’de, bireylerin yoksulluğu açıklamaya dönük algıları da hızlı değişebilmektedir. Türkiye’nin günümüzdeki konumu itibarıyla toplumumuzdaki yoksulluk algısını belirlemeye yönelik olan bu çalışma bu yönüyle önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Değişkenlere yönelik bilgiler, anket tekniği ile elde edilmiştir. Çalışmada tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılarak yoksulluğa yönelik nedensel atıflar ile bazı değişkenler arasında ilişkinin var olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Daha çok katılımcıya ulaşmak ve çalışmanın dış geçerliliğini yüksek tutmak için korelasyonel araştırma deseni tercih edilmiştir. Bu uygulamalı korelasyonel çalışmada, demografik özelliklerin (cinsiyetin ve öğrenim görülen alanın), ideolojik görüşün, mesleki kaygının ve sosyoekonomik düzeyin yoksulluğa ilişkin nedensel atıflar ile ilişkileri incelenmiştir. Bunun için öncelikle demografik değişkenlerin bağımlı değişken üzerine değişiklikleri irdelenmiştir. Ardından öğrencilerin cinsiyetine göre atıf puanları ve öğrenim gördükleri alanlarına göre atıf puanlarının değişimi karşılaştırılmıştır. Son olarak yoksulluğa yönelik atıfların alt boyutları (bireyci, yapısal, kadercil/ailesel ve genel yoksulluğa ilişkin atıflar) ile tüm bu bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Ordu Üniversitesi’nde öğrenim gören lisans düzeyindeki öğrencilerinden oluşmuştur. Araştırmanın örnekleme ise olasılıklı örnekleme türlerinden basit rastlantısal örnekleme ile belirlenmiştir. Neuman’a (2014, s. 255) göre “basit rastlantısal örnekleme, bir araştırmacının bir örnekleme çerçevesi oluşturduğu ve vakaları seçmek için saf bir rastlantısal süreç kullandığı böylece popülasyondaki her bir üyenin eşit seçilme olasılığının olduğu bir rastlantısal örneklemdir.” Bu çerçevede üniversitenin çeşitli fakültelerinde/yüksekokullarında öğrenim gören ve farklı sınıflarda bulunan 485 katılımcı (300’ü kadın, 185’i erkek) örnekleme alınarak araştırma uygulanmıştır. Ağırlıklı olarak fakültelerin veya yüksekokulların sözel, sayısal, din bilimleri ve özel yetenekle öğrenci alan bölümlerinde bulunan öğrencilerin sayılarının birbirine oranının yakın olmasına özel gösterilmiştir.

Üniversite öğrencileri örnekleminin seçilmesinin nedeni, araştırmanın konusu ve amacıyla ilişkili olarak Türkiye’de yoksullarla ve yoksullara yardım edenlerle

yapılan araştırmalar olmasına rağmen bu iki gurubun dışında kalan katılımcılarla yapılan çalışmalar ise yok denecek kadar azdır. Haliyle gelecekte yoksulluk ve yoksullukla ilişkili sorunlarda söz sahibi olabilecek ve yoksullukla mücadeleye yn verebilecek olan gençlerin/öğrencilerin yoksulluğu algılama ve açıklama tarzları önemlidir. Ayrıca rnekleme, Türkiye'nin çeşitli illerinden gelen ve farklı sosyoe-konomik ve sosyokültürel özelliklere sahip grupları içermektedir. Bunun dışında niversite öğrencileri örnekleme hem araştırmacı için ulaşılabilirliğinin kolay hem de araştırmaya dhil olacak çok sayıda katılımcıya ulaşma imknı da vermektedir.

Bu araştırmada farklı alanlarda öğrenim gören öğrencilerin yoksulluğa yönelik atıf düzeyleri arasındaki ilişkisi de incelenmiştir. Bu alan farklılıkları oluşturulurken de klasik ayırımın dışında (fen, sağlık, sosyal gibi) diğer araştırmalarda olmayan farklı bir kategorilendirme (sözel, sayısal, dinî bilgiye ve özel yeteneğe sahip) yapılmıştır. Bunun nedenlerinden birincisi, "kapasite-yapabilirlik yoksunluğu" nun yoksulluğun nedeni konusunda bireyci atıflar içinde önemli bir belirleyici olması. İkincisi, yoksulluğun nedeni konusunda Tanrı'nın takdiri, kötü şans, aile yapıları ve yaşam tarzları gibi açıklamaların geniş yer bulması. Üçüncüsü, sayısal bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin sözel bölümlerde öğrenim gören öğrencilere oranla mezun olduktan sonra hem geliri daha yüksek işlerde çalışmaları hem de daha hızlı alanlarıyla ilgili iş hayatına atılmaları. Bu bağlamda sözel, sayısal, din bilimleri ve özel yetenekle ğrenci alan bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin yoksulluğa yönelik atıfları arasında farklılıklar olabileceği dşnlmştir. Bu çerçevede araştırma kapsamında örnekleme alınan katılımcıların özelliklerine ilişkin bilgiler řu şekildedir:

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin; %61,9'u kadın, %38,1'i ise erkektir. Öğrencilerin, %26,4' sayısal, %26,2'si sözel, %23,5'i din bilimleri ve %23,9'u da özel yetenek sınavıyla ğrenci alan bölümlerde öğrenim görmektedir. Katılımcıların anne eğitim durumu dağlımları incelendiğinde %7,2'si okuryazar olmadığını, %4,5'i okuryazar olduğunu ve %46,8'i ilkokul, %18,6'sı ortaokul, %16,5'i lise ve %6,4' de niversite mezunu olduğunu belirtmiştir. Baba eğitim durumu dağlımları incelendiğinde %1,2'si okuryazar olmadığını, %2,9'u okuryazar olduğunu, %32,2'si ilkokul, %22,1'i ortaokul, %26'sı lise ve %15,7'si de niversite mezunu olduğunu bildirmiştir. Öğrencilerin %1,2'si düşük, %7'si ortanın altı, %73,8'i orta, %17,1'i ortanın üzeri, %0,8'i st düzey olarak sosyoekonomik durumlarını belirtmiştir. Mesleki geleceği hakkında kaygılanma durumları incelendiğinde, öğrencilerin çoğu orta ve ortanın üzeri derecesinde kaygılanmakta iken 2,3%' hiç, 16,9%' yüksek derecede kaygı duymaktadır. Öğrencilerin kendini ideolojik

görüş açısından değerlendirme durumları incelendiğinde çoğu her iki görüşe eşit mesafede olduğunu belirtirken 8,7%'si sol ideolojiye, 12,1%'i sağ ideolojiye daha yakın olduğunu bildirmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak geliştirilen anket formunda, katılımcıların sosyodemografik özelliklerini ortaya koymak için sorulan sorular yanında “Yoksulluğa İlişkin Nedensel Atıflar Ölçeği” kullanılmıştır.

Yoksulluğa İlişkin Nedensel Atıflar Ölçeği: Bu ölçek, Solak ve Göregenli (2009) tarafından toplumumuzda yoksulluğa yönelik atıfların saptanması ve psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte 55 madde ve 3 alt boyut bulunmaktadır. Bu alt boyutları 31 madde ile yapısal atıflar, 17 madde ile bireyci atıflar ve 7 madde ile kadercil/ailesel atıflar oluşturmuştur. 5'li likert tipine sahip olan ölçekte, katılımcılardan “hiç önemli olmayan bir neden”, “önemli olmayan bir neden”, “orta derecede önemli bir neden”, “önemli bir neden” ve “çok önemli bir neden” ifadelerinden birini tercih etmeleri istenmiştir. Böylece ölçekte atıf boyutlarının iç tutarlık katsayılarının bireyci atıflar için 0,91, yapısal atıflar için 0,91 ve kadercil-ailesel atıflar için 0,69 olduğu bulunmuştur. Analizler, ölçeğin üniversite öğrencileri üzerinde yeterli ölçüde geçerlik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğuna işaret etmiştir.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada ise araştırma kapsamında kullanılan yoksulluğa ilişkin nedensel atıflar ölçeğinin iç tutarlık düzeylerinin belirlenmesi için cronbach's alpha güvenilirlik katsayısından faydalanılmış, ölçeğin iç tutarlık katsayısının 0,92 olduğu görülmüştür. Ölçeğin alt boyutları bakımından alpha değeri ise sırası ile bireyci atıflar için 0,88, yapısal atıflar için 0,91, kadercil/ailesel atıflar için ise 0,51 olduğu saptanmıştır. Böylece ölçek ve alt boyutların güvenilirlik düzeylerinin yeterli seviyede olduğu belirlenmiştir.

Demografik Özelliklere Ait Bilgi Formu: Bu bölümde, katılımcıların cinsiyeti, yaşı, ailelerinin sosyoekonomik düzeyleri, anne-baba eğitim durumları, öğrenim gördükleri alanlar gibi bazı demografik özelliklere yönelik sorulara yer verilmiştir. Bunların dışında katılımcıların geleceğe yönelik mesleki kaygı düzeyleri ile yakın oldukları ideolojik görüşlerini belirleyebilmek için onlara “Mesleki geleceğinizi düşündüğünüzde kaygılanma durumunuzu belirtiniz?” ve “Kendinizi ideolojik görüşe yakınlık açısından nasıl değerlendirirsiniz?” soruları sorularak 7 basamaklı likert tipi bir ölçek üzerinden kendilerini değerlendirmeleri istenmiştir.

Araştırmanın Etik Boyutu ve Verilerin Analizi

Araştırmanın uygulama kısmına geçilmeden önce oluşturulan anket formu, 01.04.2019 tarihinde Ordu Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'na sunulmuş ve kurulun 07/05/2019 tarih ve 2019-07 nolu kararı ile formun oy birliği ile etik yönden uygun olduğuna karar verilmiştir. Etik Kurul onayı alındıktan sonra araştırma öncesi 13.05.2019 tarihinde ilgili kurumdaki yazılı izin alınmıştır. Veriler 13.05.2019 ve 29.06.2019 tarihleri arasında ders öncesi ve sonrasında yüzyüze görüşme ve bilgilendirme eşliğinde gönüllülük esası alınarak yalnızca çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılardan toplanmıştır. Veriler, bilgisayar ortamında SPSS (Statistical Package For Social Sciences) 22.0 programında değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanı sıra gruplar arası karşılaştırmalar t-test ve ANOVA analizi, gruplar arası farkların hangileri arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Scheffe testi, değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymak için Pearson korelasyon analizleri yapılmıştır.

Ölçeğe ait verilerin hangi dağılımdan geldiğini belirlemek için aritmetik ortalama, mod, medyan, çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiş, aritmetik ortalama ve medyanın eşit ya da yakın olması, çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 2 sınırları içinde bulunmasından verilerin dağılımının normallikten geldiği belirlenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Araştırmanın Bulguları

Yoksulluğa İlişkin Nedensel Atıflar Ölçeğine Ait Bulgular

Tablo 1

Ölçek Düzeylerine Ait Betimsel Bulgular

Değişkenler	n	\bar{x}	s.s
Bireyci Atıflar	485	2,81	0,71
Yapısal Atıflar	485	3,74	0,57
Kaderci/Ailesel Atıflar	485	3,06	0,66
Genel Yoksulluğa İlişkin Nedensel Atıflar	485	3,37	0,50

Öğrencilerin yoksulluğa ilişkin nedensel atıf düzeyleri incelendiğinde, bireyci atıflar (\bar{x} =2,81), yapısal atıflar (\bar{x} =3,74), kaderci/ailesel atıflar (\bar{x} =3,06), genel yoksulluğa ilişkin nedensel atıflar (\bar{x} =3,37) yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Yani öğrencilerin genel yoksulluğa ilişkin algı düzeyleri yüksek olmakla birlikte yoksulluğun nedeni konusunda var olan yapısal, bireyci, kaderci-ailesel atıf boyutları arasında öğrencilerin yapısal atıf düzeyleri kaderci-ailesel ve bireyci atıf düzeylerinden daha yüksek seviyede gerçekleşmiştir.

Tablo 2

Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Yoksulluğa İlişkin Nedensel Atıflar Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması t-testi Sonucu

	Cinsiyet	n	\bar{x}	s.s	t	P
Bireyci Atıflar	Kadın	300	2,83	,73	,840	,401
	Erkek	185	2,77	,69		
Yapısal Atıflar	Kadın	300	3,84	,52	4,842	,000*
	Erkek	185	3,58	,61		
Kaderci Ailesel Atıflar	Kadın	300	3,09	,66	,950	,343
	Erkek	185	3,03	,65		
Yoksulluğa İlişkin Nedensel Atıflar	Kadın	300	3,43	,47	3,749	,000*
	Erkek	185	3,26	,52		

* $p < 0.05$

Yoksulluğa ilişkin nedensel atıf ölçeğinin cinsiyet grupları arasında fark durumlarının belirlenmesi için yapılan t-testi sonuçlarına göre öğrencilerin yapısal atıf düzeyleri cinsiyet grupları arasındaki farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($t=4,842$; $p < 0.05$). Kadınların (\bar{x} =3,84) yapısal atıf algıları erkeklere (\bar{x} =3,58) göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin genel yoksulluğa ilişkin nedensel atıf düzeyleri cinsiyet grupları arasındaki farklılığı istatistiksel olarak 95% güven düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($t=3,749$; $p < 0.05$). Kadınların (\bar{x} =3,43) genel yoksulluğa ilişkin nedensel atıflar algıları erkeklere (\bar{x} =3,26) göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, bireyci ve kaderci-ailesel atıflarda cinsiyet farklılığının gözlenmediğini fakat yapısal atıf konusunda kadınların erkeklerden daha fazla yapısal atıf yaptığını göstermektedir.

Tablo 3*Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Alan Gruplarına Göre Ölçek Düzeyleri ANOVA Sonucu*

	Branş	n	\bar{x}	s.s	F	p
Bireyci Atıflar	Özel Yetenek	116	3,05	,70	10,290	,000*
	Sayısal Yetenek	128	2,65	,67		
	Dinî Bilgi	114	2,63	,73		
	Sözel Yetenek	127	2,90	,67		
Yapısal Atıflar	Özel Yetenek	116	3,85	,60	3,813	,010*
	Sayısal Yetenek	128	3,73	,54		
	Dinî Bilgi	114	3,60	,57		
	Sözel Yetenek	127	3,77	,57		
Kadenci-Ailesel Atıflar	Özel Yetenek	116	3,20	,63	2,569	,054
	Sayısal Yetenek	128	3,07	,66		
	Dinî Bilgi	114	3,02	,71		
	Sözel Yetenek	127	2,97	,62		
Yoksulluğa İlişkin Nedensel Atıflar	Özel Yetenek	116	3,52	,52	7,595	,000*
	Sayısal Yetenek	128	3,31	,44		
	Dinî Bilgi	114	3,23	,48		
	Sözel Yetenek	127	3,40	,50		

*p <0,05

Öğrencilerin ölçek düzeylerinin branş grupları arasında fark durumlarının belirlenmesi için yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçlarına göre bireyci atıflar düzeyinin branş grupları arasındaki farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bulunmuştur (F=10.290, p<0.05). Anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi için post hoc analizlerinden Scheffe testi sonuçlarına göre özel yetenek sınavıyla öğrenci alan bölümlerde öğrenim gören öğrenciler (\bar{x} =3,05) ile sözel (\bar{x} =2,90) ağırlıklı bölümlerdeki öğrencilerin bireyci atıf düzeylerinin sayısal (\bar{x} =2,65) ve dinî bilgiler (\bar{x} =2,63) ağırlıklı bölümlerde öğrenim görenlerden daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Yapısal atıflar düzeyinin branş grupları arasındaki farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bulunmuştur (F=3.813, p<0.05). Anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlenmesi için post hoc analizlerinden Scheffe testi sonucuna göre özel yetenek sınavıyla öğrenci alan bölümlerde öğrenim gören (\bar{x} =3,85) öğrencilerin yapısal atıf düzeylerinin dinî bilgiler (\bar{x} = 3,60) ağırlıklı bölümlerde olanlara göre daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Genel yoksulluğa ilişkin nedenler düzeyinin branş grupları

arasındaki farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($F=7.595$, $p<0.05$). Anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlenmesi için post hoc analizlerinden Scheffe testi sonucuna göre özel yetenek sınavıyla öğrenci alan bölümlerde öğrenim gören öğrenciler ($\bar{x}=3,52$) genel yoksulluğa ilişkin nedensel atıf düzeylerinin sayısal ($\bar{x}=3,31$), dinî bilgiler ($\bar{x}=3,23$) ağırlıklı bölümde öğrenim görenlere göre daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir.

Bu bulgular, kaderci/ailesel atıflar ile öğrencilerin öğrenim gördükleri alan grupları arasında anlamlı farklılıkların olmadığını ancak bireyci ve yapısal atıflar arasında anlamlı farklılıkların olduğunu göstermektedir. Buna göre yoksulluğun nedeni konusunda özel yetenek sınavıyla öğrenci alan bölümlerde öğrenim gören öğrenciler ile sözel ağırlıklı bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin yoksulluğun nedeni konusunda sayısal ve dinî bilgiler alanında öğrenim gören öğrencilere oranla daha fazla bireyci atıf yaptıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca özel yetenekle öğrenci alan bölümlerde öğrenim gören öğrenciler, dinî bilgiler alanında öğrenim gören öğrencilere oranla yoksulluğun nedenine ilişkin daha fazla yapısal atıf yapmışlardır.

Tablo 4*Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar*

Değişkenler	M (SD)	Bireysel atıflar	Yapısal atıflar	Kaderci Ailesel Atıflar	Yoksulluğa İlişkin NA.	Mesleki Kaygı Düzeyi	İdeolojik Görüş	Sosyoekonomik Düzey
Bireysel Atıflar	2.81 (.72)	1	.40***	.32***	.75***	-.01	-.09	.08
Yapısal atıflar	3.74 (.57)		1	.37***	.89***	.14**	-.28***	-.04
Kaderci Ailesel Atıflar	3.07 (.66)			1	.56***	.03	-.01	-.09*
Yoksulluğa İlişkin NA.	3.37 (.50)				1	.09*	-.22***	-.01
Mesleki Kaygı Düzeyi	4.87 (1.53)					1	-.03	-.27***
İdeolojik Görüş	4.22 (1.70)						1	-.03
Sosyoekonomik Düzey	3.09 (.56)							1

Not: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Araştırmada kullanılan değişkenler arasındaki korelasyonel ilişkilerin istatistikleri Tablo 4'te gösterilmiştir. Bireylerin yoksulluğa ilişkin nedensel atıflar ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki düzeyinin belirlenmesi için Pearson korelasyon katsayısına bakılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucuna göre yoksulluğa ilişkin nedensel atıf boyutlarının kendi aralarındaki ilişkisi incelendiğinde en yüksek ilişkinin bireyci atıflar ile yapısal atıflar arasında olduğu belirlenmiştir ($p < .001$).

Bireysel atıf düzeyleri ile yapısal atıflar, kaderci atıflar ve yoksulluğa ilişkin nedensel atıflar arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bireysel atıflar ile mesleki kaygı düzeyi ($p = .74$) ve ideolojik görüş ($p = .06$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yapısal atıflar ile kişilerin mesleki kaygı düzeyi arasında pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < .01$). Yani kişilerin mesleki kaygı düzeyleri arttıkça yapısal atıf yapma düzeyi artmaktadır. Yapısal atıflar ile ideolojik görüş arasından negatif yönde bir ilişki vardır ($p < .001$). Yani kişiler daha fazla sağ ideolojiye sahipse daha az yapısal atıf yapmaktadırlar. Kaderci-ailesel atıflar ile mesleki kaygı düzeyi ($p = .56$) ve siyasi görüş ($p = .84$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yoksulluğa ilişkin nedenler ile mesleki kaygı düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < .05$). Yani genel yoksulluğa ilişkin atıf düzeyleri arttıkça mesleki kaygı düzeyleri de artmaktadır. Yoksulluğa ilişkin nedenler ile ideolojik görüş arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < .001$). Genel yoksulluğa ilişkin atıf düzeyleri arttıkça mesleki kaygı düzeyleri azalmaktadır. İdeolojik görüş ile mesleki kaygı düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yoksulluğa ilişkin nedenler ile mesleki kaygı düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p = .54$).

Sosyoekonomik düzey ile kaderci-ailesel atıflar ile negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -.09$, $p < .05$). Yani kişilerin sosyoekonomik düzeyleri artarken kaderci atıf yapma düzeyleri azalmaktadır. Sosyoekonomik düzey ile bireyci atıf yapma arasındaki ilişkinin yönü pozitif yönde olsa da bu ilişki, istatistiksel açıdan marjinal düzeydedir ve istatistiksel olarak anlamlı değildir ($r = -.08$, $p = .08$). Kişilerin sosyoekonomik düzeyi arttıkça bireyci atıf yapma düzeyleri de artma eğilimi gösterse de bu ilişki zayıftır. Sosyoekonomik düzey ile yapısal atıf yapma ve yoksulluğa ilişkin nedenler değişkenleri arasında ise istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca bireylerin sosyoekonomik düzeyleri arttıkça mesleki kaygı düzeyleri azalmaktadır ($r = -.27$, $p < .001$).

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin bazı sosyodemografik, sosyoekonomik, politik ve psikolojik özelliklerinden hareketle toplumumuzda yoksulluğa yönelik nedensel atıflar belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin genel yoksulluğa ilişkin nedensel atıf düzeylerinin yüksek olduğu, yoksulluğu açıklamaya yönelik var olan; yapısal, bireyci, kadercil/ ailesel atıf boyutları arasında yapısal atıf düzeylerinin kadercil/ ailesel ve bireyci atıf düzeylerine oranla yüksek olduğu gözlenmiştir.

Daha öncede belirtildiği üzere gelişmiş ülkelerde yapısal ve kadercil- ailesel atıflardan çok bireyci atıflar yapılırken gelişmekte olan ülkelerde ise daha çok yapısal atıflar yapılmıştır. Türkiye’de gelişmekte olan bir ülkedir ve yoksulluğun nedeni konusunda bireyci atıflardan çok yapısal atıflarda bulunulmuştur. Elbette bunda ekonomik etkenlerin yanı sıra tarihsel, kültürel ve toplumsal koşulların etkisi vardır. Bireyciler bu koşulların bir getirisi olan toplumsal değerlerle hareket ederler. Dolayısıyla her toplumun (hatta topluluğun) kentine özgü değerleri ve bu değerlere göre de düşünme ve eylemde bulunma şekilleri vardır.

Bu bağlamda Weber’in (2011) *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu* isimli eseri iyi bir referans kaynaktır. Weber, bu eserinde Protestan ahlakının rasyonel iktisadi davranışı ortaya çıkardığını ve bunun Batı kapitalizminin gelişmesi için gerekli olan koşulları sağladığını ileri sürmüştür. Diğer bir söylemle Protestanlık daha özelde Kalvinizm, rasyonel dünya görüşünü bireylere aşilayarak Batı kapitalizminin gelişmesi için gerekli olan toplumsal değerleri ve eylemleri inşa etmiştir. Bu toplumsal değer ve eylemler de bireyciliğe yöneliktir. Haliyle bu durum gelişmiş kapitalist Batı ülkelerinin yoksulluğu açıklama biçimlerine de yansımıştır. Yani bireysel değerlerin ön planda tutulduğu gelişmiş ülkelerde bireyin içinde bulunduğu durum kendi yaptıkları ya da yapamadıkları ile değerlendirilirken Türkiye’de yoksulluk konusunda nedensel bağlamlar daha çok bireyin dışındaki unsurlarda görülmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri Oyserman, Coon ve Kimmelmier’in (2002) de belirttiği üzere Türkiye’nin toplulukçu kültürün özelliklerini bünyesinde barındırmasından kaynaklı olabilir.

Diğer yandan bunda Türkiye’nin gelişmekte olan ülke konumunda olması ve potansiyeline rağmen gelişmiş ülke seviyesine erişmemesinin de etkisinin olduğu düşünülmektedir. Çünkü Türkiye dönem dönem ekonomik, siyasi ve sosyal krizlerle karşı karşıya kalmakta ve bu da yoksulluk sorununa doğrudan etkide bulunmaktadır. Bunu yoksulluğun nedeni konusunda yapısal açıklamalarda bulunan

Marksist yaklaşımlarda da görebiliriz. Gerek çatışmacı yoksulluk kuramı gerekse bağımlılık kuramı, kapitalist düzende kaynakların adil bir şekilde dağılmadığını, sermayenin belirli ellerde toplandığını gelişmiş ülkelerin ekonomik ve politik üstünlüklerini kullanarak diğer ülkeleri sürekli olarak sömürdüklerini ve bu ülkelerde yoksulluğu kalıcı hale getirdiklerini ileri sürmüşlerdir.

Ayrıca bu durum, toplumsal değişmelerin ve krizlerin fazla olduğu toplumlarda yapısal atıflara daha fazla vurgu yapıldığını (Kluegel ve Smith, 1986 akt. Kreidl, 2000) ileri süren görüşlerle de örtüşmektedir. Çünkü Türkiye, yoksulluk sorunu karşısındaki yapısal çözümleri zorlaştıran bu değişmeleri ve krizleri oldukça fazla yaşayan ülke konumundadır.

Yoksulluk olgusunu bireysel özelliklerden hareketle açıklama girişimi çoğu zaman yoksulları tembellikle, hesabını bilmezlikle, kötü alışkanlıklara sahip olmakla, aile hayatının düzensizliğiyle bazen de çok çocuk sahibi olmakla suçlama eğilimleriyle karşı karşıya getirir. Ancak yoksulluğun coğrafi, etnik ya da ulusal açıdan çoğunluktan farklı grupların (örneğin; kırdan kente göç edenlerin, göçmen işçilerin, Romanların vb.) yaygın olduğu durumlarda suçlama nesnesinin bireyden kültüre kaydığı görülür (Buğra, 2011, s. 11). Diğer bir ifade ile toplumsal olarak üretilen yoksulluk, kültürel olarak da tanımlanır (Bauman, 1999, s. 11). Bu nedenle son zamanlarda Türkiye'ye göç eden insanların artması, yoksulluğun nedeni konusunda kültürle de ilişkili olan kadercı-ailesel atıf düzeyini yükselttiği düşünülmektedir.

Bu araştırmada, yoksulluğa yönelik nedensel atıf düzeylerine ilişkin elde edilen sonuçlar, Türkiye'de bu konuda yapılan çalışmalarla hemen hemen benzerlik göstermiştir. Örneğin; Morçöl (1997), daha önce Türkiye'de hem yoksul olanlarla hem de olmayanlarla yapmış olduğu çalışmada, her iki grubun da yoksulluğun nedenini daha yapısal nedenlere bağladığını bulmuştur. O, yoksulların daha somut yapısal nedenlere vurgu yaptıklarını, yoksul olmayanların da daha soyut yapısal nedenlere vurgu yaptıklarını da ortaya koymuştur. Benzer şekilde Solak'ın (2008) da Türkiye'de üniversite öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmasında, yapısal atıflar ($\bar{x}=3,93$) birinci sırada yer alırken bu sıralamayı bireysel ($\bar{x}=2,57$) ve kadercı-ailesel ($\bar{x}=2,45$) atıflar takip etmektedir.

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından Türkiye genelinde yapılan "Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü" isimli araştırmada, katılımcılardan yoksulluğun nedenine ilişkin faktörleri sosyal ve yapısal nedenler, kişisel nedenler, aile ve yakın çevre ile ilgili nedenler, kadercilik faktörlerini değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu yapısal nedenlere yük-

me yaparken bunu sırası ile kadercilik, kişisel nedenler, aile ve yakın çevre nedenleri izlemiştir (Öğülmüş, 2011). Bu bulgular, Türkiye’de sosyal yardım alanların gerekse bunların dışında kalan grupların yoksulluğun nedeni konusunda genellikle yapısal atıflara yüklem yapma eğiliminde olduklarını ancak kadercı-ailesel atıflara yönelik eğilimlerinde hiç de azımsanmayacak düzeyde olduğunu göstermektedir.

Çalışmada bazı sosyodemografik değişkenlerden hareketle yoksulluğa yönelik nedensel atıflar da araştırılmıştır. Cinsiyet grupları arasındaki farklılıkları belirlemek için yapılan analiz sonuçlarına göre kadınların genel yoksulluğa ve yapısal atıflara ilişkin nedensel atıfları erkeklere oranla daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet rollerinin dağılımı ve paylaşımı konusunda fırsatların sürekli bir tarafın çıkarına hizmet edecek şekilde konumlandırılmış olması, diğer tarafı kısıtlayabilmekte hatta onu dezavantajlı konuma getirebilmektedir. Haliyle yapısal olarak şekillenen cinsiyet farklılıklarına bağlı rol ve sorumlulukların, bireyleri sınırlayan kabuller olarak görülmesi nedeniyle bu çalışmada, toplumsal koşullarla tutarlı bir şekilde kadınların, yoksulluğun nedeni konusunda erkeklerden daha fazla yapısal atıfta buldukları gözlenmiştir.

Literatürde bu konuda farklı bulgulara rastlamak da mümkündür. Örneğin; Morçöl’ün (1997) yapmış olduğu çalışmada, kadınlar daha fazla bireysel ve kadercı atıflara gönderme yaparken erkekler ise yapısal atıflara gönderme yapmıştır. Cozzarelli, Tagler ve Wilkinson (2002) da yapmış oldukları çalışmada hem kadınlar hem de erkekler bireysel (içsel) atıfları yapısal ve kültürel atıflardan daha fazla onayladıklarını bulmuşlardır. Solak (2008, s. 108) ise çalışmasında, bireyci ve kadercı-ailesel atıflarda cinsiyet farklılığının gözlenmediğini ve kadınların erkeklerden daha fazla yapısal atıflar yaptığını gözlemiştir. Öğülmüş (2011, s. 95) nedensel yüklemelerin cinsiyete göre farklılaşmadığını ileri sürmüştür.

Cinsiyet farklılıkları temel alınarak yoksulluğun nedensel atıflarına yönelik olan bu sonuçlar, cinsiyet bağlamında bu konuda tutarlılık göstermemektedir. Oysa toplumsal cinsiyet bağlamında düşünüldüğünde hemen hemen her toplumdaki kadınların durumu değerlendirildiğinde en azından cinsiyet açısından genel literatürün yapısal atıflara yönelik bir eğilimin olması beklenir. Çünkü “toplumlar, kadın ve erkek tanımlarını kendi toplumsal yapısından yola çıkarak yapmakta ve onları, kendi yapılarında (toplumların sosyokültürel ve ekonomik vb. özelliklerle) konumlandırarak topluma uyumlarını sağlamaktadırlar. Bu uyum süreci ise eril ideolojiden yanadır ve kadını erkek karşısında eşitsiz konuma taşımaktadır” (Bilican-Gökkaya, 2019, s. 76). Haliyle kadınlar, erkeklerden statü ve otorite açısından daha düşük konumlara sahip olmakta, evi çekip çevirme konusunda daha fazla

sorumluluk üstlenmekte ve ücretli iş gücünde daha az istihdam edilmektedirler (Eagly ve Steffen, 1984, s. 736). İstihdam edilenlerin büyük bir bölümü de hizmet işlerinde ve düşük ücretlerle çalışmaktadır (Connell, 2009, ss. 2-3). Bütün bunlar iş gücü piyasasının kadına yönelik ayrımcı bir tutum sergilemesine ve kadın yoksulluğunun giderek artmasına neden olmaktadır (Öztürk ve Çetin-Başak, 2009; Şener, 2012; Topgül, 2013; Gerşil, 2015).

Öğrenim görülen alan açısından ise özel yetenek sınavıyla öğrenci alan bölümler ile sözel ağırlıklı alanlarda öğrenim gören öğrencilerin bireyci atıf düzeylerinin sayısal ve dinî bilgi ağırlıklı bölümlerde olan öğrencilere göre daha yüksek seviyede olduğu görülmüştür. Ayrıca yapısal atıflar düzeyinin öğrenim görülen alan grupları arasındaki farklılığı istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur. Anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi için yapılan analiz sonuçlarına göre özel yetenek sınavıyla öğrenci alan bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin yapısal atıf düzeylerinin dinî bilgiler alanında öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Ayrıca özel yetenek sınavıyla öğrenci alan bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin genel yoksulluğa ilişkin nedensel atıf düzeylerinin sayısal, dinî bilgiler alanında olanlara göre daha yüksek seviyede olduğu da saptanmıştır.

Araştırmada elde edilen bu bulgular, özel yetenekle öğrenci alan bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin yoksulluğun nedeni konusunda hem bireyci hem de yapısal atıflarda bulunma düzeylerinin diğer alanlarda öğrenim gören öğrencilere oranla daha yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu sonuçların yoksulluğun aynı zamanda (bireysel açıklamalarla ilişkili) bir “yapabilirlik/kapasite yoksunluğu” ile ilişkili olarak tanımlanmasından kaynaklı olduğu söylenebilir. Çünkü belirli yeteneklere sahip olan ve bu yetenekleri kullanarak bir alana yerleşen öğrenciler diğer öğrencilerden farklı olarak (önemli ölçüde) özel yetenekleri sayesinde bir başarı elde etmişlerdir. Haliyle bu durum, bu öğrencilerin bireylerin yaptıklarından ve yapamadıklarından sorumlu tutan bireyci atıflarının diğer alanlarda öğrenim gören öğrencilere oranla daha yüksek olmasının bir nedeni olabilir.

Sözel öğrencilerin aldığı derslerde, günümüz modern toplumunda statü, rekabet ve başarı gibi bireyci değerlerin önemine sürekli vurgu yapılması ve bu öğrencilerin diğer öğrencilere oranla daha fazla bu konularla iç içe olmaları nedeniyle bireyci atıflarının yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Ancak bu durum, sözel öğrencilerin yoksulluğun nedeni konusunda yapısal atıfları daha az önemseydiği anlamına gelmemelidir. Zira bu öğrencilerin Tablo 3'e bakıldığında yapısal atıflara olan nedensel atıf düzeyleri de diğer öğrencilerden yüksek seviyededir. Bu durum bu

öğrencilerin, her ne kadar derslerde statünün, rekabetin ve başarı gibi unsurların modern toplumda birey için önemine yönelik vurgularla iç içe olsalar da bu öğrenciler, statünün sınırlı, rekabet ve başarı için de koşulların eşitsiz olduğunun farkında olduklarını göstermektedir.

Ayrıca bu bulgularda, öğrencilerin öğrenim gördükleri alan gruplarına göre yoksulluğun nedeni konusundaki atıflarına mezun olduktan sonra daha kısa sürede ve daha yüksek ücretlerle iş bulabilmelerinin belirleyici olduğu düşünülmektedir. Çünkü son zamanlarda sayısal ve din bilimleri alanında öğrenim gören öğrencilerin sosyal bilimler ve özel yetenek sınavıyla öğrenci alan bölümlerdeki öğrencilere oranla mezun olduktan sonra daha kolay ve daha yüksek ücretlerle iş bulabilmektedirler. Bu durum Tablo 5'deki bulgular irdelendiğinde de görülmektedir. Tabloya göre geleceğe yönelik mesleki kaygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin mesleki kaygıları düşük olan öğrencilere oranla daha fazla yapısal atıfta bulunma eğiliminde oldukları saptanmıştır.

Bu araştırmadaki bulgular, Solak'ın dinî bilgiler dışında üç alanı (sosyal, fen ve güzel sanat bilimleri) dikkate alarak yapmış olduğu analiz sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Solak (2008) da benzer şekilde sosyal bilimler ve güzel sanat bilimleri öğrencilerinin fen bilimleri öğrencilerine kıyasla yoksulluğa yönelik daha fazla yapısal atıflar yaptıklarına ancak her iki grubun da bireyci ve kaderci-ailesel atıflara benzer oranda başvurduklarına işaret etmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgulardan bir diğeri de bireysel atıflar ve kaderci/ailesel atıflar ile siyasi ideolojik görüş arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken yapısal atıflar ile siyasi ideolojik görüş arasından negatif yönde bir ilişkinin bulunmuş olmasıdır. Buna göre bireyler daha fazla sağ ideolojik görüşe sahipse daha az yapısal atıf yapma eğilimindedir.

Literatürde ideolojik görüş değişkenini temel olarak bireylerin yapmış olduğu atıf türlerini belirlemeye yönelik çalışmalar olduğu görülmektedir. Özellikle bu ideolojilerin daha belirgin olduğu gelişmiş ülkelerde bu tür araştırmalar genellikle yoksulluğa ilişkin nedensel atıflara liberallerin ya da muhafazakârların nasıl baktığına yöneliktir. Örneğin; Zucker ve Weiner (1993), üniversite öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmada liberallere kıyasla muhafazakârların adil dünya inancına daha güçlü sahip olabileceklerini, yoksulluğun nedeni konusunda bireysel nedenlere daha fazla vurgu yapabileceklerini ve bunun bir sonucu olarak yoksullara yönelik suçlamaların, öfkenin artabileceğini, yoksul yardımları konusunda da daha az istekli olabileceklerini araştırmışlardır. Sonuç olarak muhafazakârlıkla, suçlamayla,

kızgınlıkla ve bireysel nedenlere olan inancın önemiyle pozitif korelasyon olduğunu, buna karşılık toplumsal nedenlerin, acımanın ve yardım etme niyetlerinin öneme ilişkin algılarla negatif korelasyon gösterdiğini bulgulamışlardır. Furnham (1982) da İngiltere’de yapmış olduğu çalışmada muhafazakârların yoksulluğun nedeni konusunda bireysel faktörleri önemli bir neden olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Solak (2008) da Türkiye’de yapmış olduğu çalışmada, görelî sol siyasi görüşe sahip olanların merkez ve görelî sağ görüşlülere göre daha fazla yapısal atıflar yaptıklarını saptamıştır.

Bunların dışında yapısal atıflar ile kişilerin mesleki kaygı düzeyi arasında pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre kişilerin mesleki kaygı düzeyleri arttıkça yapısal atıf yapma düzeyleri de artmaktadır. Ayrıca sosyoekonomik düzey ile kadercî-ailesel atıflar ile negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişkide kişilerin ekonomik düzeyleri artarken kadercî atıf yapma düzeylerinin azaldığı görülmektedir.

Solak (2008) ise yapmış olduğu çalışmada sadece yapısal atıflarda gelir grupları arasında farklılaşmanın olduğuna ve görelî düşük gelir gruplarının görelî yüksek gelir gruplarına göre daha fazla yapısal atıflar yaptıklarına işaret etmiştir. Morçöl’ün (1997) daha önceki yapmış olduğu çalışmada belirttiği üzere kadercî atıf yapma eğilimi, gelir ve eğitim düzeyinin artmasıyla azalmaktadır. Haliyle çalışmamızda gelir açısından elde edilen sonuçlar, Morçöl’ün saptamasıyla tutarlılık gösterdiği gibi Tablo 1’deki kadercî-ailesel atıfların oranına da bir başka dayanak olabilmektedir. Çalışmada sosyoekonomik düzey ile mesleki kaygı arasında da ilişki saptanmıştır. Buna göre bireylerin sosyoekonomik düzeyleri arttıkça mesleki kaygı düzeyleri azalmaktadır.

Son olarak bireylerin yoksulluğa ilişkin nedensel atıf ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki düzeyinin belirlenmesi için Pearson korelasyon katsayısına bakılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucuna göre yoksulluğa ilişkin nedensel atıf boyutlarının kendi aralarındaki ilişkisi incelendiğinde en yüksek ilişkinin bireycî atıflar ile yapısal atıflar arasında olduğu belirlenmiş, bireycî atıf düzeyinin artırılması sonucu yapısal atıflar düzeyinin de artacağı sonucuna erişilmiştir. Bu saptama, bireycî atıflar ile yapısal atıfların her zaman olabileceği sonucuna götürmektedir. Çünkü bireylerin içinde bulunduğu yoksulluk sorunu hem bireycî hem de yapısal unsurlardan kaynaklı olabilir. Örneğin; bir kişi, işsizlik oranı yüksek olan bir ülkede yaşıyorsa ve bir de bu kişi sınırlı sayıda olan işler için yeterli çaba harcamıyorsa burada bireycî ve yapısal sorunların bir aradalığı söz konusudur.

Sonuçta araştırma bulguları genel olarak incelendiğinde, toplumda daha az avantaja sahip olan grupların (kadın cinsiyete sahip olanların, öğrenim durumlarıyla ilgili mesleki kaygı taşıyanların, ekonomik düzeyi düşük olanların, gelişmiş bir ülkede yaşamayanların) ağırlıklı olarak yoksulluğun nedeni konusunda yapısal ve kadercı-ailesel atıflara bireyci atıflardan daha fazla atıf yaptıklarını göstermektedir.

Bu çalışma, üniversitede öğrenim gören öğrenci grupları ile yapılmıştır. Benzer çalışmanın toplumun her kesimi için yapılması, sorunun çözümü konusunda ciddi katkı sağlayacak ve yoksullukla mücadeleyi daha etkili kılacaktır. Çünkü daha öncede belirtildiği üzere yoksulluğa yönelik nedensel atıflar, sosyal dışlanmanın/içermenin en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Çünkü kişiler arası ve kurumsal düzeylerde dışlanmaya dayalı davranışlara yol açabilecek tutumları yansıtır. Yoksulluğun nedeni konusunda var olan bireyci yaklaşım, yoksulları yoksulluklarının nedeni olarak görür ve bu sorunun çözümü konusunda yapısal nedenler göz ardı edilerek uygulanan yoksullukla mücadele programları, yoksulları yoksulluktan daha büyük bir sorun olan sosyal dışlanma sorunuyla karşı karşıya getirebilir. Diğer yandan yoksulluğun nedeni konusunda var olan yapısal yaklaşım da yoksulların yoksulluklarının nedenini kendileri dışındaki faktörlerde arar. Bu da bireyin (yoksulun) içinde olmadığı bir yoksullukla mücadele programı anlamına gelir ve aynı şekilde kişinin kendisini gerçekleştirme potansiyeli göz ardı edildiği için sosyal dışlanmayla sonuçlanabilir. Haliyle yoksulluğun nedeni konusunda her iki yaklaşım dikkate alınarak yoksullukla mücadele politikaları geliştirilmelidir. Diğer yandan yoksulluğun nedeni konusunda var olan kadercı-ailesel yaklaşım ise sadece yoksulun dışındaki kesimlerin değil aynı zamanda yoksulun kendi kendisini dışlamasına yol açabilmektedir. Ayrıca böyle bir bakış açısı, yoksullukla mücadeleye herhangi bir katkı sunmayıp yoksulluğun da süreklilik göstermesine neden olabilir. Son olarak yoksulluk sorunuyla karşı karşıya olanlar ile yoksullukla mücadele edenlerin kadercı-ailesel atıflar dışında sorunun nedeni konusunda aynı görüşü benimserler ise daha etkili mücadele politikaları geliştirilebilir.

The Causal Attributions of Poverty The Case of Ordu University

Mehmet Koca

Introduction

The first step in eliminating or minimizing a social problem in a country is identifying the causes of that problem. When that social problem is the multidimensional and complex phenomenon of poverty, then a more thorough action plan should be developed to determine its causes because the causes of poverty determine what path should be taken in order to combat it and also manifest and shape people's attitudes and behavior toward the poor.

This study aims to determine what the causes are that university students attribute to poverty and how their socio-demographic, political, and mental characteristics determine their attributions. Therefore, the study seeks answers to the following questions:

1. What individualist, structuralist, and fatalistic-familial attributions do university students make toward poverty?
2. Do their causal attributions toward poverty differ with respect to gender, socio-economic status, ideological perspective, concerns for the future, and major in school?
3. What correlations exist among the subscales (i.e., the factors of individualistic, structural, and fatalistic-familial) from the Attributions for Poverty Scale?
4. Do correlations exist for the subscales with students' professional concerns, political ideology, or socio-economic status?

 Assist. Prof., Ordu University. mehmetkoca@odu.edu.tr

 <http://orcid.org/0000-0003-1930-121X>

 © Scientific Studies Association
DOI: 10.12658/M0475.
insan & toplum, 2020.
insanvetoplum.org

A large body of research exists in Turkey on people who are poor and the dimensions of poverty. However, little research is found on its causal attributions, which may help determine and manage the policies intended to reduce or eliminate poverty. Qualitative and quantitative studies are found on benefactors and beneficiaries, but almost no research exists on stakeholders apart from those two groups. For example, young people/students will have a future say about social issues and the management policies intended to solve these issues. Therefore, their views on poverty deserve more scientific attention. We believe this study will fill that gap in the literature and pave the way for further research.

The Causal Attributions of Poverty

The ways people form causal attributions to explain issues and draw conclusions about issues attracted the attention of Fritz Heider. He argued that two types of attributions can be used to understand behavioral patterns. One is the internal attribution associated with predispositions, personalities, attitudes, and characters while the other is the external attribution that associates a behavior with the context in which it is exhibited (Aranson et al. 2012, p. 202). However, the problems that are a consequence of a behavior and what causes are attributed to them cannot be explained by these two attributes alone. The effort to make sense of poverty, which is based on a social context, has led to the emergence of different attributions. In other words, the multifaceted nature of the causes of poverty has made that differentiation inevitable.

Feagin (as cited in Zucker & Weiner, 1993, p. 925) was the first to systematically analyze and categorize the attributions of poverty. The first category is the individual attributions that hold the poor responsible for their poverty (such as laziness). The second category is the structural attributions that regard external economic and social factors as the culprit of poverty. The third category consists of fatalistic attributions (fate, bad luck, family).

Research on these attributions has implied personality traits to be the cause of poverty. While some of these traits beg structural explanation, they sometimes contain the following micro-traits as well: skills, abilities, habits, family factors, behaviors, education, social capital, and family background (Calnitsky, 2018, p. 3). Therefore, the first category used to explain poverty is about the lifestyle of those who are poor but also includes personal/internal reasons such as low capacity, laziness, wastefulness, lack of effort, and harmful habits (e.g., alcohol use). The second

category consists of adverse social, political, cultural, and economic factors (structural/external reasons), such as inequality of income, exploitation, low income, low education, and opportunity gaps (Prime Ministry General Directorate of Family and Social Research [GDFSR], 2010, p. 50).

Another attribution for poverty is people believing they have bad luck. They attribute the terrible things that happen to them to misfortune or bad luck. This may better explain why the poor do not try harder to change the conditions they are in. Therefore, the third category refers to fatalism, bad luck, illness, destiny, or God's will. The first category holds the poor responsible for poverty. The other two categories consider external factors as the cause of poverty (GDFSR, 2010, p.50).

Some researchers point to the fourth category of culture as a cause of poverty (Cozzarelli et al, 2001; Bullock, Williams and Limbert, 2003). Some other researchers focus on family as the cause of poverty and have analyzed family within the same context as fatalistic attributions, such as being born into a low-income family or living in an underdeveloped country with little natural resources. Therefore, both fatalistic/familial attributions assume the individual to not be in charge of their life but to be bound to external factors over which they have no control. Fatalistic/familial attributions are interrelated, for example, because the individual cannot choose where they are born or the family they are born into (Solak, 2008, p. 90).

Research Method

This study employs the relational screening model. Data have been collected using a questionnaire in order to determine the relationship of the causal attributions of poverty with certain variables. Correlational analysis has been chosen as the research design in order to recruit more participants and to ensure external validity. The study investigates the relationships among students' demographic characteristics (gender and major in school), political ideology, professional concerns, socio-economic status, and causal attributions of poverty. The study focuses primarily on the effects demographic variables have on the dependent variable and then compares the differences in attribution rates with gender and major in school. Lastly, the study examines the relationships the subscales of the Attributions for Poverty Scale (the subscales are: individualistic, structural, fatalistic/familial, and general attributions) has with the dependent variables.

The study population consists of all the undergraduate students at Ordu University. The sample consisted of 485 students from different faculties/departments

and grades. Participants have been recruited using simple random sampling, a probability sampling method.

A demographic characteristic questionnaire was used to determine the socio-demographic characteristics of the participants. The Attributions for Poverty Scale (APS), developed by Solak and Göregenli (2009), is used to determine participants' views on poverty. Data are analyzed using the Statistical Package for Social Sciences (SPSS, v 22.0) at a significance level of $p = 0.05$. Descriptive statistics are used for the demographic characteristics. The t-test and ANOVA are used for inter-group comparisons. Scheffe's test is used to make posthoc comparisons among groups to determine the source of the difference. The Pearson correlation coefficient is used to determine the relationship between the independent and dependent variables.

The arithmetic means, frequencies, median, and skewness and kurtosis coefficients have been examined for normality testing. The arithmetic means and median are approximately equal, and the coefficients of skewness and kurtosis are within the range of -2 to $+2$, which indicates normal distribution (Tabachnick & Fidell, 2013).

Results and Conclusion

This study investigates the effect university students' socio-demographic, political, and mental characteristics have on their causal attributions of poverty. The participants have causal attributions of general poverty. They have more structural attributions of poverty than fatalistic/familial or individualistic attributions of poverty.

The study also investigates the effect of certain socio-demographic variables on the students' causal attributions of poverty. The female participants have more structural attributions of general poverty than the males. The fact that gender roles always serve the interests of one side restricts the other and even puts them in a disadvantaged position. Gender roles and responsibilities are seen as obstacles limiting people's lives. Thus unsurprisingly, the female participants have more structural attributions of general poverty than males.

The students in departments that hold special aptitude exams for admission and in social science departments have more individualistic attributions of poverty than students in the natural and Islamic sciences departments. Structural attributions for poverty also vary by department. The students in departments that hold

special aptitude exams for admission have more structural attributions of poverty than students in the Islamic sciences departments. Moreover, these same students also have more causal attributions of poverty than the students in the Islamic sciences departments.

Individual and fatalistic/family attributions have not been shown to correlate with political ideology, whereas structural attributions are negatively correlated with political ideology. This result suggests that the more right-wing one's political ideology is, the less likely they are to form structural attributions of poverty.

Moreover, structural attributions have been positively correlated with professional concerns, indicating that the more concerned one is, the more likely one is to make structural attributions of poverty. Fatalistic/familial attributions are negatively correlated with socio-economic status. This result indicates that the higher one's socio-economic status is, the less likely one is to make fatalistic attributions of poverty.

Lastly, the Pearson correlation coefficient is used to determine the relationships among APS' subscales. The strongest correlation has been found between individualistic and structural attributions, suggesting that students who make higher individualistic attributions also make higher structural attributions. This results in the conclusion that individualistic and structural attributions will always exist because poverty is a result of both individualistic and structural factors. For example, if someone lives in a country with a high rate of unemployment and also doesn't try hard enough to find a job, both the individualistic and structural problems are at issue here.

All in all, the results indicate that disadvantaged groups (women, people with professional concerns due to their education, people with low economic status, and those living in underdeveloped countries) make more structural and fatalistic/familial attributions compared to individualistic attributions regarding poverty.

This study's sample consists only of university students. Future studies should therefore focus on all segments of society in order to better understand and find solutions for poverty. As stated before, the causal attributions of poverty are essential elements of social exclusion/inclusion because they reflect behaviors and attitudes that are based on personal and institutional exclusion. Individualistic attributions blame those who are poor for being poor. Therefore, policies that disregard structural attributions may put those who are poor in a situation where they are faced with social exclusion, which is a more serious problem than poverty. Stru-

ctural attributions view external factors as the causes of poverty. This, however, means combating poverty exclusive of those who are poor. It neglects the potential for self-realization and thus may result in social exclusion. Therefore, both approaches should be adopted for identifying the causes of poverty, and policies should be developed to eliminate it. On the other hand, the fatalistic/familial attributions of poverty may also result not only in social exclusion but also in self-exclusion. Therefore, that kind of approach does not contribute to the fight against poverty and, even more so, perpetuates it. In conclusion, people facing poverty and those fighting it should find a way other than fatalistic/family attributions for developing more effective policies with the intention of eliminating the problem.

Kaynakça | References

- Aronson, E., Wilson, T. D. ve Akert, R. M. (2012). *Sosyal psikoloji*. O. Gündüz (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). *Sosyal yardım algısı ve yoksulluk kültürü*. Ankara.
- Bauman, Z. (1999). Çalışma, tüketicilik ve yeni yoksullar. Ü. Öktem (Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bilican-Gökkaya, V. (2019). Toplumsal sorun alanlarından; toplumsal cinsiyet, kadın ve eğitim. Y. Daşlı (Ed.). *Sosyal sorunlarda güncel tartışmalar* içinde (ss. 889-73). Ankara: Anı Yayınları.
- Buğra, A. (2011). *Kapitalizm, yoksulluk ve Türkiye’de sosyal politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bullock, H. E. (1999). Attributions of poverty: A comparison of middle class and welfare recipient attitudes. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, 2059-2082.
- Bullock, H. E. (2004). From the front lines of welfare reform: An analysis of social worker and welfare recipient attitudes. *The Journal of Social Psychology*, 144, 571-588.
- Bullock, H. E., Williams, R. W. ve Limbert, W. M. (2003). Predicting support for welfare policies. The impact of attributions and beliefs about inequality. *Journal of Poverty*, 7(3), 35-56.
- Calnitsky, D. (2018). Structural and individualistic theories of poverty. *Sociology Compass*. 12(12), 1-14.
- Connell, R. (2009). *Gender in world perspective*. Cambridge: Polity Press.
- Cozzarelli, C., Wilkinson, A. V. ve Tagler, M. J. (2001). Attitudes toward the poor and attributions for poverty. *Journal of Social Issues*, 57(2), 207-227.
- Çukur, C. Ş. (2008). Yoksulluğun psikolojisi: Yoksulluğun sosyal bilişsel olarak yapılandırması ve sosyal-duyusal sorunlar ile ilişkiler. N. Oktik (Der.). *Türkiye’de yoksulluk çalışmaları* içinde (ss. 97-162). İzmir: Yakın Kitabevi.
- Eagly, A. H. ve Steffen, V. J. (1984). Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 735-754.
- Furnham, A. (1982). Why are the poor always with us? Explanations for poverty in Great Britain. *British Journal of Social Psychology*, 21, 311-322.
- Gerşil, G. (2015). Küresel boyutta yoksulluk ve kadın yoksulluğu. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 159-181.
- Hunt, M. O. (1996). The individual, society, or both? A comparison of Black, Latino, and White beliefs about the causes of poverty. *Social Forces*, 75, 293-322.

insan & toplum

- Iyengar, S. (1990). Framing responsibility for political issues: The case of poverty. *Political Behavior*, 12, 19-40.
- Kızılcıkelik, S. (2002). *Sefaletin sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kluegel, J. R. ve Smith, E. R. (1986). *Beliefs about inequality: Americans' views of what is and what ought to be*. New York: Aldine de Gruyter.
- Kreidl, M. (2000). Perceptions of poverty and wealth in Western and post-communist countries. *Social Justice Research*, 13, 151-176.
- Lott, B. (2002). Cognitive and behavioural distancing from the poor. *American Psychologist*, 57(2), 100-110.
- Morçöl, G. (1997). Lay explanations for poverty in Turkey and their determinants. *The Journal of Social Psychology*, 137, 728-738.
- Nasser R. N. (2007). Does subjective class predict the causal attribution for poverty?. *Journal of Social Sciences*, 3(4), 197-201.
- Nasser, R., Singhal, S. ve Abouchedid, K. (2005). Causal attributions for poverty among Indian youth. *Current Research in Social Psychology*, 11(1), 1-13.
- Neuman, W. L. (2014). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*. Essex, UK: Pearson.
- Oktik, N. (2008), Yoksulluk olgusuna kavramsal ve kuramsal yaklaşım. N. Oktik (Der.). *Türkiye'de yoksulluk çalışmaları içinde* (ss. 56-21). İzmir: Yakın Kitapevi Yayınları.
- Oyserman, D., Coon, H. M. ve Kimmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, 128(1), 3-72.
- Öğülmüş, S. (2011). Sosyal yardım algısı ve yoksulluk kültürü. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 7(26), 83-96.
- Öztürk, M. ve Çetin-Başak, I. (2009). Dünyada ve Türkiye'de yoksulluk ve kadınlar. *Journal of Yasar University*, 3(11), 2661-2698.
- Reutter, L. I., Veenstra, G., Stewart, M. J., Raphael, D., Love, R., Makwarimba, E. ve McMurray, S. (2006). Public attributions for poverty in Canada. *Canadian Review of Sociology & Anthropology*, 43(1), 1-22.
- Rim, Y. (1984). Explanations for poverty: Personality aspects. *Personality and Individual Differences*, 5, 123-124.
- Samuel, Y. A. ve Ernest, K. (2012). Attributions for poverty: A Survey of student's perception. *International Review of Management and Marketing*, 2(2), 83-91.
- Singh, A. K. (1989). Attribution research on poverty: A Review. *Psychologia*, 32, 143-148.
- Smith, K. B. (1985). I made it because of me: Beliefs about the causes of wealth and poverty. *Sociological Spectrum*, 5, 255-267.
- Smith, K. B. ve Stone, L. H. (1989). Rags, riches, and bootstraps: Beliefs about the causes of wealth and poverty. *The Sociological Quarterly*, 30, 93-107.
- Solak, N. (2008). *Yoksulluğa ve yoksullara ilişkin değerlendirmelerin sistemin meşrulaştırılması kuramından hareketle incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Solak, N. ve Göregenli, M. (2009). Yoksulluğa ilişkin Nedensel Atıflar Ölçeği'nin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24), 72-89.
- Şener, Ü. (2012). Kadın yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*, 36(4), 51-67.
- Tabachnic, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6. Baskı). Edinburgh: Pearson.
- Topgül, S. (2013). Türkiye'de yoksulluk ve yoksulluğun kadınlaşması. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 277-296.
- Weber, M. (2011). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu*. M. Köktürk (Çev.). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Zucker, G. S. ve Weiner, B. (1993). Conservatism and perceptions of poverty: An attributional analysis. *Journal of Applied Social Psychology*, 23(12), 925-943.